

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Γιώργος Κλεφτάρας

Κεφάλαιο 11^ο

**Τα αίτια της απείθειας: Ανυπακοή,
μειωμένη αντίσταση στους πειρασμούς,
απουσία αυτοελέγχου**

11.1 Να γίνεται διάκριση ανάμεσα στους συμβατικούς τρόπους «καλής συμπεριφοράς» και στους ηθικούς κανόνες

- Συμβατικοί κανόνες
 - Καλοί τρόποι
 - «Καθώς πρέπει» συμπεριφορά
- Ηθικοί κανόνες
 - Αλληλοκατανόηση
 - Συναντίληψη
 - Τήρηση υποσχέσεων
 - Φιλαλήθεια

11.2 Ο βρεφονηπιακός αρνητισμός

- Τελευταίοι 3 μήνες του 1^{ου} έτους
- Πρωτόγονος αυτό-έλεγχος
- Πεισματικές πράξεις ανταρσίας, συνειδητή αντίδραση προς τον γονέα
- 18^{ος} μήνας: απόλυτη «ξεροκεφαλιά»
- Κορυφώνεται μεταξύ 3^{ου} – 6^{ου} έτους και μετά υποχωρεί
- Επανεμφανίζεται στο 10^ο – 11^ο έτος

11.3 Η απόκτηση εσωτερικευμένων κανόνων συμπεριφοράς

- Συνείδηση: αυτοσυγκράτηση – ενοχή
- Κανένα παιδί δε γεννιέται έχοντας συνείδηση
- Μάθηση ή ταύτιση
- Κοινωνικοποίηση
- Απαιτήσεις γονέων – ετοιμότητα για συμμόρφωση
- Λάθη στη διαπαιδαγώγηση

11.4 Ο άνθρωπος είναι «ον κοινωνικό»

- Ainsworth
- Τα παιδιά είναι γενετικώς προγραμματισμένα να εκδηλώσουν ορισμένες θετικές κοινωνικές συμπεριφορές ήδη από τη βρεφική ηλικία.
- Προδιάθεση για υπακοή και συμμόρφωση

11.5 Τα τέσσερα συστατικά στοιχεία της ηθικότητας

1. Αντίσταση στους πειρασμούς
2. Ενοχή
3. Αλτρουϊσμός
4. «Ηθικές πεπιοθήσεις»

11.6 Οι σωματικές ποινές δεν συμβάλλουν στην απόκτηση αυτό-ελέγχου

- Βαθμός αντίστασης του παιδιού
- **Ψυχολογικές τιμωρίες:** η απειλή ότι θα χάσει την αγάπη των γονέων δημιουργεί άγχος
- **Σωματικές τιμωρίες:** προκαλούν εχθρότητα, επιθετικότητα, θυμό, φόβο, πρότυπο προς μίμηση

11.7 Η ετεροχρονισμένη τιμωρία οδηγεί σε μειωμένη αντίσταση στους πειρασμούς

- Χρονική στιγμή
- **Άμεση τιμωρία:** μόλις πριν την εκτέλεση της απαγορευμένης πράξης – μεγιστοποιεί την αντίσταση στους πειρασμούς, ελαχιστοποιεί τις ενοχές.
- **Ετεροχρονισμένη τιμωρία:** μετά την εκτέλεση της πράξης - ελαχιστοποιεί την αντίσταση στους πειρασμούς, μεγιστοποιεί τις ενοχές.

11.8 Η βία φέρνει βία

- Υπερβολικά εχθρικοί και απορριπτικοί γονείς συνήθως βγάζουν σκληρά και επιθετικά παιδιά.
- Ψυχολογικό κλίμα οικογένειας
- Συμμόρφωση σε κανόνες εξαρτάται από τις κυρώσεις
- Γονέας με εξουσιαστική δύναμη – παιδί με αυστηρή και περιοριστική συνείδηση.

Κεφάλαιο 12^ο

Το επιθετικό παιδί

12.1 Αρχική αιτία της επιθετικότητας: Θεωρητικές απόψεις

- *Ενδογενή αίτια*: ένστικτα
- *Περιβαλλοντικές επιδράσεις*:
εμπειρίες και βιώματα

12.1.1 Η επιθετικότητα ως «ένστικτο»

- Έμφυτες τάσεις ή παρορμήσεις
- «ο ατμός στη μαγειρική χύτρα ταχύτητας»
- Ενοχικό άγχος
- Συναισθήματα έκτακτης ανάγκης
 - Οργή
 - Φόβος
 - Ταραχή
 - Πόνος

12.1.2 Η επιθετικότητα ως «μαθημένη συνήθεια»

- Οι αντιδράσεις στα συναισθήματα δεν είναι στερεοτυπικές
- «Ματαίωση – Επιθετικότητα»
- Ποικίλοι παράγοντες επηρεάζουν την εμφάνιση ή όχι της βίας, καθώς και τη μορφή που θα πάρει.
- Άλλο-τιμωρητικός τύπος
- Αυτό-τιμωρητικός τύπος
- Τύπος αμυντικής ατιμωρησίας

12.1.3 Παθητική αναστολή: μια τακτική που μειώνει την επιθετικότητα

- Με το να μην κάνει τίποτα μαθαίνει να μην κάνει τίποτα
- Πριν αρχίσει ο καυγάς
- Άμεσο σταμάτημα επιθετικών ενεργειών
- Μάθηση και συνήθεια

12.2 Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της παιδικής επιθετικότητας

- Εμφάνιση θυμού σε διαφορετικά αναπτυξιακά στάδια
- Αυτοκαταστροφικές εκδηλώσεις θυμού
- Εχθρική – εκδικητική συμπεριφορά
- Ικανοποίηση επιθυμιών
- Σύγκρουση κινήτρων
- Αυτοέλεγχος

12.2.1 Διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στην επιθετικότητα

- Οι γονείς έχουν την τάση να επιδοκιμάζουν την επιθετική συμπεριφορά των αρσενικών παιδιών τους.
- Ενδογενείς διαφορές
 - Υψηλότερος βαθμός ενεργητικότητας και κινητικότητας
 - Αυστηρότεροι περιορισμοί
 - Μεγαλύτερη εσωτερική ένταση

12.3 Μορφές Επιθετικής συμπεριφοράς στα παιδιά

- Σωματική βία
- Λεκτικές μορφές βίας

12.3.1 Οι εκρήξεις οργής

- Αμφιθυμία
- Παρεμποδίσσεις και ματαιώσεις επιθυμιών
- «ανοχή στις ματαιώσεις»
- Το ποσό της ενέργειας που ξοδεύει σε παράλογη εχθρότητα και ανώφελο μίσος είναι ένας αξιόπιστος δείκτης για να κρίνουμε το βαθμό δυσπροσαρμοστίας του ατόμου.

12.3.2 Το μίσος

- Περιέχει πάντα ένα στοιχείο εκδίκησης
- Ποιότητα σχέσεων με τους γονείς
- Ροπή προς σκληρότητα
- Η απειλή και η απόρριψη μπορεί να οδηγήσει σε ακραίες καταστάσεις ανησυχίας, πανικού ή αμυντικής στάσης

12.3.4 Η παρανοϊκή εχθρότητα

- Προβολή
- Παραλήρημα καταδίωξης
- Επιθυμία για πρόκληση πόνου και βλάβης στους άλλους ή σε ζώα
- Επιθυμία για εκδίκηση
- Ψυχοπαθητική προσωπικότητα

12.3.5 Τα πειράγματα και οι ψευτοπαλικάρισμοί

- Αισθήματα ανεπάρκειας, κατωτερότητας και ανασφάλειας
- Θύτες και θύματα
- Γονείς και πειράγματα: το «κακομαθημένο παιδί»
- Οι γονείς δεν κάνουν διάκριση ανάμεσα στη συντελεστική και την εχθρική επιθετικότητα

12.3.6 Η «άσχημη» γλώσσα

- Αισχρολογίες & μικρά παιδιά (απεκκριτικές λειτουργίες, σεξ)
- Βλαστήμιες: μεγαλύτερα παιδιά & εφηβεία
 - Η γοητεία του απαγορευμένου
 - Μίμηση των μεγάλων
 - Απόσπαση προσοχής
- Αγνόηση στην άσχημη γλώσσα

12.3.7 Η θεατρική μονοπώληση της προσοχής των άλλων

- Η τάση του παιδιού φορτικά να βρίσκεται στο προσκήνιο, να επιδεικνύεται και να μονοπωλεί την προσοχή των άλλων.
- 3-5 ετών & εφηβεία
- Αναπλήρωση ή συγκάλυψη συναισθημάτων αμηχανίας, συστολής ή ανεπάρκειας
- Μεταβατική μορφή συμπεριφοράς

12.3.8 Η εχθρότητα σε ομάδες

- Muzafer Sherif: «το πείραμα της σπηλιάς του Ληστή»
- Η απλή κοινωνική συναναστροφή δεν μειώνει την εχθρότητα
- Υποχωρεί μόνο όταν υπάρχει κοινή δράση για να επιτευχθεί κάποιος υπέρτατος σκοπός.

12.4 Προληπτικά και θεραπευτικά μέσα

- Η επιθετικότητα προέρχεται από τον συνδυασμό χαλαρής πειθαρχίας και εχθρικής στάσης εκ μέρους και των δυο γονέων.
- Στοργικό και ανεκτικό οικογενειακό περιβάλλον
- Οι γονείς ως πρότυπα συμπεριφοράς

12.4.1 Οι πρώτες βοήθειες

- Πειθαρχία και τιμωρία
- Time-out
- Διαφορική ενίσχυση
 - Αμοιβή των συνεργατικών συμπεριφορών
 - Αγνόηση των προστακτικών – διεκδικητικών συμπεριφορών
- Δεν υπάρχουν κανόνες – αυτοσχέδιες στρατηγικές

12.4.2 Να γίνεται διάκριση ανάμεσα στην «εχθρική» και στη «συντελεστική» επιθετικότητα

- Η επιθετικότητα ως αυτό-επιβεβαίωση και διεκδικητική συμπεριφορά στον αγώνα για επιβίωση
- Η λεκτική σημασία της βίας
- Η βία ως κάτι αποδεκτό
- Η υπερβολική επιθετικότητα ως είδος επικοινωνίας

12.5 Η βία στα τηλεοπτικά προγράμματα και τα πολεμικά παιχνίδια: πόσο επηρεάζουν την επιθετικότητα του παιδιού

- Το τι παίρνουν τα παιδιά από την τηλεόραση και το πόσο τα επηρεάζει καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το πώς τα έχουν μάθει οι γονείς τους να χρησιμοποιούν την τηλεόραση

Κεφάλαιο 13^ο

Το παιδί με «ανέντιμη» συμπεριφορά: Η παιδική προ-εγκληματικότητα

Τα όρια ανάμεσα στην ηθική και στην ανήθικη συμπεριφορά είναι για το παιδί δυσδιάκριτα

- Η ηθική είναι συνάρτηση της γνωστικής ανάπτυξης
- Κοινωνική αγωγή: το καλό και το κακό
- Η απόλυτη λογική σε έναν παράλογο κόσμο

- Πως η οικογένεια επηρεάζει τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού
 - Ισχυροί δεσμοί στοργικής αγάπης
 - Σταθερές ηθικές απαιτήσεις
 - Συνεπείς κυρώσεις
 - Ψυχολογική και όχι σωματική τιμωρία
 - Λογικές συνέπειες και επιπτώσεις
- Επιδράσεις των συνομηλίκων στη διαμόρφωση της ηθικής συμπεριφοράς του παιδιού
 - Η υποταγή στην ομάδα

Παραλλαγές στον ηθικό χαρακτήρα: Έξι βασικοί τύποι

1. Αυτόνομος – αλτρουϊστής
2. Συνειδητά νομοταγής
3. Ομαδοκεντρικός ιδεολόγος
4. Αυταρχικός
5. Κομφορμιστής
6. Αμοραλιστής

Η παιδική ανεντιμότητα και οι κατεργαριές των παιδιών: ερευνητικά δεδομένα

- Το παιδί που λέει ψέματα
- Το παιδί που παίρνει πράγματα
- Ιδεαλισμός και αλτρουϊσμός: δυο θετικά στοιχεία της ηθικότητας

Κεφάλαιο 14^ο

Παιδική παραβατικότητα - εγκληματικότητα

Το «νηπιαγωγείο» του εγκλήματος

- Το παιδί που κλέβει
- Παιδιά κλεφτρόνια: Τέσσερις τύποι παιδικής κλεψιάς
 - Ο περιστασιακός πλιατσικολόγος
 - Ο επιβεβαιωτικός τύπος
 - Ο παρηγορητικός – αναπληρωτικός
 - Ο κερδοσκοπικός
- Πως μπορούμε να βοηθήσουμε το παιδί που κλέβει

Το παιδί που το σκάει από το σχολείο

- Χαρακτηριστικά – ατομικά και κοινωνικά – του σκασιάρχη μαθητή
 - Προϊστορία αποτυχίας
 - Οικογενειακό περιβάλλον
- Πως μπορούμε να βοηθήσουμε το σκασιάρχη μαθητή

Νεανικοί παραβάτες: Τρεις διαφορετικοί τύποι

- Αναστολή και έλεγχος εσωτερικών παρορμήσεων
- Πρωτόγονες ορμές
- Ο νευρωσικός παραβάτης
- Ο μη κοινωνικοποιημένος επιθετικός παραβάτης
- Ο ψευδο-αντικοινωνικός παραβάτης

Αίτια της παιδικής παραβατικότητας

1. Το οικογενειακό περιβάλλον

- Ανύπαρκτη, ασυνεπής ή/ και υπερβολικά αυστηρή πειθαρχία

2. Οι παρέες – συναναστροφές

- Η ομάδα των συνομηλίκων

3. Οργανικές βλάβες

- Εγκεφαλικές βλάβες
- Γενετικός κώδικας

Το παιδί με ψυχοπαθητική εγκληματικότητα

- Γιατί γίνεται το παιδί «ψυχοπαθητικό»
- Τι μπορούμε να κάνουμε με το ψυχοπαθητικό παιδί

Κεφάλαιο 15°

Σεξουαλικά προβλήματα

- Αυτοερωτικές εμπειρίες του παιδιού: ο παιδικός αυνανισμός
- Ερωτοτροπικά παιχνίδια μεταξύ των παιδιών
- Ταυτότητα του φύλου: Διαταραχές του ρόλου του φύλου

Παράγοντες που επιδρούν στην ψυχοσεξουαλική συμπεριφορά

- Η ταύτιση του παιδιού με τους γονείς
 - Ανακλητική ταύτιση
 - Αμυντική ταύτιση/ Οιδιπόδειο σύμπλεγμα
- Ήβη και εφηβεία: η περίοδος των μεγάλων αλλαγών

Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση

- Να λέμε την αλήθεια στο παιδί
- Πότε πρέπει να αρχίζει η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση
- Τι ρωτούν τα παιδιά